

Prag-Film A. G. (A-B, akciové filmové továrny, a. s.) (1920–1958)

Dějiny filmové společnosti A-B, akciové filmové továrny, a. s., později v důsledku politických a majetkových změn přejmenované na Prag-Film A. G., jsou vcelku spleť. Rubrika „Ad fontes“ slouží především k seznámení potenciálních badatelů s bohatstvím pramenů v archivních fondech, uložených v Národním filmovém archivu. Případné zájemce o podrobnější historii společnosti včetně filmografie proto odkazují na články v *Archivním časopise*, popřípadě na II. kapitulu úvodu inventáře k fondu.¹⁾

Filmovou společnost A-B založily v roce 1921 a svá počáteční písmena do názvu vložily půjčovny filmů American Film Company a Biografia (Sdružení kinomajitelů Biografia). Hlavním záměrem bylo vybudování prosperující výrobní filmové společnosti disponující moderním filmovým ateliérem a profesionálními laboratořemi ke zpracování filmového materiálu. Pravděpodobným iniciátorem založení A-B byl Miloš Havel, který byl do roku 1940 předsedou správní rady a vůdčí osobností společnosti. Dalšími akcionáři byly špičky filmového průmyslu v Československu — JUDr. Adolf Krýsa, František Páša, Václav Pštross, Jan Reiter, Ing. Eduard Svoboda, Julius Schmitt a Josef Zavřel — z nichž mnozí zasedali i ve správní radě společnosti.

V létě roku 1921 A-B zprovoznily první profesionální filmový ateliér v Československu v pronajatém pavilonu Měšťanského pivovaru na Vinohradech. Jeho součástí byly i laboratoře, šatny, rekvizitárny a kanceláře. A-B zde začaly natáčet filmy ve vlastní režii, mj. i první zvukový film v Československu *KDYŽ STRUNY LKAJÍ* z roku 1930, ale zároveň ateliér a laboratoře pronajímaly konkurenčním společnostem. Přes počáteční finanční potíže se A-B staly jednou z nejvýznamnějších filmových společností v Československu.

Z důvodu požárně-bezpečnostních nedostatků vinohradského ateliéru přikročily A-B v letech 1931–1933 k vybudování barrandovských ateliérů v blízkosti vznikajícího zahradního vilového města a výletní restaurace Terasy, jejichž stavitelem byl Havlův bratr Václav. Vybavením a službami byly barrandovské ateliéry srovnatelné se špičkovými evropskými ateliéry. I přes finanční vysílení stavbou ateliérů a vzrůstající konkurenci (v roce 1934 byly zprovozněny filmové ateliéry společnosti Host v Hostivaři a v roce 1937 filmový ateliér Josefa Foista v Radlicích) dokázal Miloš Havel přivést A-B k prosperitě.

Významného postavení společnosti A-B mezi filmovými výrobci v Československu využili v roce 1939 němečtí okupanti, kteří považovali

1) Marcela K a l a š o v á, Archivní fond filmové společnosti Prag-Film A. G. (A-B, akciové filmové továrny, a. s.) v Národním filmovém archivu. *Archivní časopis* 63, 2013, č. 4, s. 341–373. Marcela K a l a š o v á, *Inventář fondu Prag-Film A. G. (A-B, akciové filmové továrny, a. s.)*, Národní filmový archiv, 2012, s. III–XXXIII. Zde též citace pramenů a literatury k dějinám společnosti, jež zde pro jejich velký rozsah, a tudíž možná zkreslení, neuvádím.

film za velmi silný a účinný nástroj propagandy. Barrandovské ateliéry je lákaly z více důvodů. Byly to ateliéry moderně vybavené, již zavedené, se zkušeným personálem a výroba filmů zde vycházela levněji než v „Říši“. Navíc nebylo třeba řešit nepřekonatelnou vzdálenost ani jazykové bariéry. Němci do společnosti s údajným židovským podílem dosadili správce, tzv. treuhändra, jímž se stal Karl Schulz. Chtěli se však stát plnohodnotnými majiteli společnosti, čehož dosáhli až v dubnu roku 1940, kdy po dlouhém naléhání a nátlaku svolil majoritní majitel akcií A-B, Miloš Havel, k prodeji svého podílu. Obsazením zbývajících filmových ateliérů v Praze — hostivařského i radlického — ovládli Němci protektorátní filmový průmysl. Všechny tři ateliéry spravovaly A-B, od listopadu roku 1941 přejmenované na Prag-Film, jejichž řediteli byli Karl Schulz a po jeho nucené abdikaci Josef Hein. Prag-Film se stal součástí německého Ufa-Film koncernu, zaměstnával kromě Němců i české herce (např. Zitu Kabátovou, Otomara Korbeláře, Hanu Vítovou a Adinu Mandlovou), české tvůrčí a technické pracovníky a pronajímal své ateliéry převážně německým výrobcům. Zároveň vyrobil dvanáct celovečerních, patnáct kulturních a tři animované filmy. Činnost společnosti ustala v květnu 1945 a její majetek byl zestátněn. Likvidace společnosti nebyla ukončena ještě v roce 1958.

Archivní fond společnosti Prag-Film A. G. (A-B, akciové filmové továrny, a. s.) o rozsahu 47 kartonů, jedné knihy mimo karton a 722 inventurních čísel obsahuje písemnosti z let 1920–1958, tj. z celého období existence společnosti. Četnost dokumentů v rámci tohoto období je však silně rozkolísaná. Písemností z dvacátých let 20. století fond obsahuje poskrovnu. Třicátá léta jsou již zastoupena hojněji, ovšem nikoliv dostatečně na podrobné podchycení veškerých aspektů činnosti společnosti. K ideálnímu stavu dochování se blíží pouze písemnosti z období 1939–1945. Snad tento fakt svědčí o pečlivosti, s jakou k ukládání písemností přistupovali němečtí majitelé společnosti, kteří se navíc mohli

záměrně zasloužit o nedostatečné uchování téhož z let předchozích. Poslední období existence společnosti (1945–1958) je v dokumentech opět zachyceno mezerovitě.

Z období dvacátých let jsou nejdůležitějšími písemnostmi stanovy z roku 1920 a nepočetný soubor dokumentů vztahující se k vinohradskému filmovému ateliéru (mj. opis smlouvy o pronájmu pivovarské zahrady při Měšťanském pivovaru na Vinohradech včetně budov a podmínky jeho pronájmu). Marginálií jsou pak dva dochované plány otáčecího jeviště pro plánovaný filmový ateliér v Nuslích.

Z období třicátých let jsou nejdůležitějšími prameny protokoly z valných hromad a doprovodné písemnosti, jejichž téměř ucelená řada počíná rokem 1929. Součástí těchto souborů jsou často i informačně přínosné výroční obchodní zprávy. Protokoly ze zasedání správních rad jsou ve fondu přítomny pouze z let 1934–1936, zápisy z jednání dozorců rady z let 1934–1938. Dalším důležitým dokumentem jsou stanovy z roku 1935. Hospodářskou situaci společnosti zachycují nekontinuálně dochované bilance a výroční zprávy. Důležitou a bohatou složkou fondu jsou prameny k jednání o založení barrandovských ateliérů a k průběhu stavebních prací (hypoteční půjčka u Zemské banky se státní zárukou, korespondence s ministerstvy a Magistrátem hlavního města Prahy, výkup parcel, rozpočty stavebních prací a soupisy stavebního materiálu, výkazy stavebních prací firmy Dr. K. Skorkovský a konvolut 139 stavebních plánů). Pořízení zvukové aparatury do nových ateliérů je ve fondu taktéž zachyceno.

Správní rada společnosti se často, především prostřednictvím Miloše Havla, zúčastnila jednání o koncepci rozvoje filmového průmyslu v Československu. Některé z dokumentů jsou taktéž součástí fondu. Obchodní činnost společnosti dokumentují složky k jednotlivým hraným filmům A-B i jiných společností, vyrobených v barrandovských ateliérech, a prameny k distribuci filmů v tuzemsku i zahraničí (korespondence a smlouvy). Samostatné složky mají např. filmy ADVO-

KÁTKA VĚRA, BÍLÁ NEMOC, DĚVČÁTKO Z VENKOVA, FALEŠNÁ KOČIČKA, GOLEM, HORDUBALOVÉ, JARKA A VĚRA, KAREL HAVLÍČEK BOROVSKÝ, KRISTIAN, NEPORAŽENÁ ARMÁDA, PÁN A SLUHA, SLEČNA MATINKA, SVĚT PATŘÍ NÁM, TŘI VEJCE DO SKLA, V POKUŠENÍ A ZE SOBOTY NA NEDĚLI.

Pro hladký chod filmových ateliérů bylo zapotřebí zkušeného personálu. Mnohé personální složky zaměstnanců z období třicátých a čtyřicátých let jsou badatelům k dispozici, mezi nimi i složky Zdeňka Hašlera, Josefa Heina, Jiřího Lehovce, Lavoslava Reichla, Zdeňka Reimanna, Julia Schmitta a Karla Schulze.

Písemnosti z období německého držení, tj. z let 1939–1945, jsou stěžejní součástí fondu. Prameny o převzetí společnosti německými pověřenci jsou ve fondu přítomny. Organizační vedení společnosti a změny ve stanovách dostatečně osvětlí protokoly z valných hromad, opět v občasně přítomnosti výročních obchodních zpráv. Další zprávy k témuž lze nalézt v zápisech ze schůzí správní rady z let 1940–1944 a korespondenci ředitelů Karla Schulze a Josefa Heina.

Daňová a bilanční agenda je torzovitá. Naproti tomu se dochovaly různé revizní zprávy a devizová agenda. Zálžitosti nemovitostí dokumentují písemnosti o koupích a pronájmech jednotlivých bytů, vil a provozních prostor.

Písemnosti zachycující přípravné práce (včetně výkupu parcel) a stavební činnost s cílem rozšířit barrandovské ateliéry jsou v zásadě dostatečné. Badatel má k dispozici korespondenci s Magistrátem hlavního města Prahy, rozpočty, stavební plány, výkazy režijních prací od firmy Dr. K. Skorkovský a různé zprávy pro vedení společnosti. Získání zvukové aparatury pro nové haly je ve fondu opět podchyceno. Součástí fondu jsou též prameny k převzetí hostivařských filmových ateliérů i k jejich stavebním úpravám (pro radlický ateliér to platí pouze zčásti). Zajímavostí jsou zprávy z návštěv barrandovských a hostivařských ateliérů, např. ministrem průmyslu, obchodu a živností Jaroslavem Kratochvílem, říšským protektorem Konstantinem von Neurathem, říš-

ským ministrem propagandy Paulem Josephem Goebbelsem či Brunem Pfennigem.

V personální agendě se ve čtyřicátých letech nově objevují složky občasných zaměstnanců, např. Adiny Mandlové, Oldřicha Nového, Bedřicha Veverky a Raoula Schránila.

Agenda z oblasti produkce a distribuce filmů, včetně práv na nahrávací aparatury, je opět výraznou součástí fondu. Čtenářsky zajímavé jsou posudky filmových námětů a scénářů o celkovém rozsahu dva kartony. Z jednání o termínech a podmínkách natáčení se dochovala bohatá korespondence, rovněž je k dispozici mnoho složek k výrobě jednotlivých hraných filmů (např. filmy DAS SCHWARZE SCHAF, DER ZWEITE SCHUSS, DIE JUNGFERN VOM BISCHOFBERG, DÍVKY V MODRÉM, EVA TROPÍ HLOUPOSTI, FAHRT INS LEBEN, HIMMEL, WIR ERBEN EIN SCHLOSS, KOMM ZU MIR ZURÜCK, LIEBE, LEIDENSCHAFT UND LEID, OHNIVÉ LÉTO A SCHICKSAL AM STROM). Krátké filmy jsou zastoupeny taktéž několika složkami a jednou účetní knihou.

O konsolidaci německého filmového průmyslu svědčí písemnosti zachycující vznik koncernu Ufa-Film v „Říši“. Ve fondu je dochovaná korespondence společnosti s Říšskou filmovou komorou (Reichsfilmkammer), Říšským filmovým správcem (Der Reichsfilmintendant) i samotným Ufa-Filmem a také zprávy ze zasedání zástupců filmových společností a vedoucích produkce v rámci „Říše“. Situaci v Protektorátu Čechy a Morava, včetně získání Elektafilmu a Slaviafilmu Prag-Filmem, dokumentuje několik inventárních čísel.

Z období let 1945–1958 se dochovaly především inventáře převzatého majetku, personální agenda (pohledávky, náhrady a vymáhání dlužných částek), dokumenty k projednávání pohledávek a restitucí, daňová agenda a především zpráva správce barrandovských ateliérů Karla Dvořáčka z roku 1945 a spisy ředitelů a národních správců v záležitosti likvidace společnosti.

Marcela Kalašová